

ЄВРОПЕЙСЬКИЙ СОЮЗ: НОВІ КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ

Ленгер Я.І.,

кандидат юридичних наук, доцент
кафедри конституційного права та порівняльного правознавства
юридичного факультету
Ужгородського національного університету

Гуті К.І.,

юрист

Дана публікація присвячена питанню правового статусу Європейського Союзу. Починаючи з 50-х років ХХ століття Європейський Союз був утворений як міждержавне інтеграційне об'єднання, що було покликане забезпечувати певні інтереси декількох європейських країн. На сьогоднішній день постає актуальне питання: чим являється дане утворення – державою чи міжнародною організацією. У публікації співставлено основні ознаки держави з Європейським Союзом, що вносить значну новизну та приводить до цікавих пізнавальних висновків. Стаття стане у пригоді широкому загалові читачів, насамперед студентам, аспірантам, усім, хто цікавиться питанням правового статусу Європейського Союзу.

Ключові слова: Європейський Союз, міжнародна організація, інтеграційне об'єднання, держава-член, держава

Данная публикация посвящена вопросу правового статуса Европейского Союза. Начиная с 50-х годов ХХ века Европейский Союз был образован как межгосударственное интеграционное объединение, которое было призвано обеспечивать определенные интересы нескольких европейских стран. На сегодняшний день встает актуальный вопрос: чем является данное образование - государством или международной организацией. В публикации сопоставлено основные признаки государства с Европейским Союзом, который вносит значительную новизну и приводит к интересным познавательным выводам. Статья будет полезна широкому кругу читателей, прежде всего студентам, аспирантам, всем интересующимся вопросам правового статуса Европейского Союза.

Ключевые слова: Европейский Союз, международная организация, интеграционное объединение, государство-член, государство.

This paper is devoted to the question of the legal status of the European Union. Since the 50s of the twentieth century, the European Union was created as interstate integration associations that were intended to provide specific interests of several European countries. To date, there is a pressing question: what is given to education - state or international organization. The publication mapping the main features of the state of the European Union, which brings considerable novelty and leads to interesting cognitive conclusions. Article will be useful to a wider audience, especially students, to all those interested in the legal status of the European Union.

Keywords: European Union, international organization, integration association, a Member State, the State

Актуальність даної теми обумовлена сукупністю різних факторів у основі яких – позиції теоретиків та юристів-практиків, щодо правового статусу Європейського Союзу, які є неоднозначними.

Європейський Союз, що спочатку був створений із ціллю уникнення війни, між державами-засновниками Німеччиною та Францією, сьогодні набула вже цілі, про що свідчить унікальність характеру інституціональних структур Євросоюзу, що поєднують у собі риси інститутів національної держави. Підвищення якості керування Європейським Союзом, рівня демократичності, головне, розробка, прийняття і ратифікації усіма державами-членами Конституції Європейського Союзу 1 грудня 2009 року свідчать про новий етап у розвитку державності Європейського Союзу.

Метою дослідження є визначення основних засад правового статусу Європейського Союзу.

ЄС займає перше місце у світі за розмірами ВВП, третє місце за чисельністю населення, шосте місце за площею, найвищі показники у світі за рівнем якості життя та доходами населення. Він створив власну валюту, динамічний внутрішній ринок, в якому люди, послуги, товари і капітал пересуваються вільно.

Для проведення даного дослідження було використано: методи аналізу та синтезу, для розгляду теоретико-методичних аспектів ЄС; метод

кількісного і якісного аналізу, для дослідження і вивчення кількості державно-правових явищ ЄС, що дає можливість конкретизувати властивості їхньої якості; конкретно-історичний метод для вивчення специфіки правових явища конкретного історичного періоду; методи діалектичної і формальної логіки, для систематизації результатів дослідження.

Над даною тематикою працювали численна кількість українських і російських науковців, а саме: Грицьк І. А., Мартиненко Н., Муравйов В., Копійка В. В., Шинкаренко Т. І., Метельова Т., Четверікова В., а також зарубіжні науковці: Гердеген М., Кернз В., Свобода П., Гоці С., Татама А., Тоді Ф, Фонтейн П. та багато ін.

«Мало хто в своїх роздумах і оцінках доводив до кінця думку, що ЄС – це нова, потужна, агресивна і прагматична держава, яка буде боротися за перерозподіл сфер впливу.» - Андрій Ермолаєв, директор Центру соціальних досліджень “Софія”.

Плюралізм поглядів до визначення правового статусу Європейського Союзу дозволяє виокремити наступні підходи:

Європейський Союз – це родина демократичних країн Європи, які процвітають разом для поліпшення життя своїх громадян і для розбудови кращого світу [1, С.3].

Європейський Союз є і суб'єктом міжнародного

права, і міжнародною організацією, членами якої є деякі європейські держави, побудованою в жодному разі не за класичними методами міжнародної співпраці але за принципом наднаціональної інтеграції котра є «парасолькою» для Європейського Співтовариства, Євроатома та співпраці між державами-членами в сфері зовнішньої політики і політики безпеки, а також у галузі юстиції і правоохоронній, кримінальній сферах. [2, С.24]

Європейський Союз – це більше ніж конфедерація країн, але це і не федеральна держава. Власне, це дещо зовсім нове, що не має прецедентів в історії. Його політична система безперервно еволюціонувала впродовж останніх 50 років і ґрунтується на системі угод підписаних у Парижі та Римі у 1950-х роках і закінчуючи Маастрихтською, Амстердамською угодами та угодами у Ніцці, укладеними у 1990-х роках. [3, С.15]

Європейський Союз – це родина демократичних європейських країн котрі зобов'язалися одна перед іншою працювати заради миру і процвітання. ЄС – не держава, створена для того, щоб замінити собою існуючі держави; так само це не якась організація міжнародного співробітництва. ЄС – справді унікальне утворення, адже його держави-члени заснували спільні інституції та делегували їм певну частку свого суверенітету з тим, аби можна було демократично, на загальноєвропейському рівні ухвалювати рішення з конкретних питань які становлять загальний інтерес. [4, С.22]

Європейське Співтовариство є результатом міжнародної солідарності, зміцнілої в контексті післявоєнних (II-ї світової війни) подій у міждержавних відносинах та усвідомлених зусиль створити своєрідну єдність у Західній Європі. [5, С.15].

Аналізуючи позицію кожного з вище наведених визначень Європейського Союзу можна зробити висновок, що Євросоюз є чимось невизначеним. І для того, щоб визначити чим же ж, врешті-решт, є Європейський Союз, пропонується характеристика його відповідно до ознак держави.

Тож, держава – це політико-територіальна суверенна організація публічної влади, що володіє спеціальним апаратом з метою здійснення управління суспільством і яка здатна зробити свою волю обов'язковою для населення всієї країни. Ознаками якої є:

1. Територія. Територія – це частина земної поверхні з певними межами, які відділяють її від інших ділянок землі. Територія держави – це визначена на основі норм міжнародного права частина земної поверхні (суходіл, внутрішні акваторії, повітряний простір над ними), на які поширюється виключний суверенітет цієї держави. З погляду міжнародного права найважливішими особливостями території держави, або інакше державної території, є її цілісність і недоторканність.

Територія Європейського Союзу окреслюється

територією держав-членів Євросоюзу(яка умовно визначена у договорах для їх застосування), що характеризується митною територією, зовнішній периметр якої іменується митним кордоном, а також безвізовим режимом. Отже, територія Європейського Союзу є єдиною, неподільною і недоторканою.

2. Населення. Населення в державі розселене по всій її території. Державна влада, її суверенітет поширюється на всіх людей, що живуть на її території. «Члени об'єднані в одну державу називаються громадянами» - П.Лодій, Санкт-Петербурзький учений 19ст. Громадянство – це постійний правовий зв'язок з державою який проявляється у взаємних правах і обов'язках.

Громадянство Європейського Союзу (Citizenship of the Union), встановлене Маастрихтським договором про ЄС, згідно з яким “кожна особа, що має громадянство держави-члена, є громадянином Співтовариства”. Іншими словами, будь-який громадянин держави ЄС вважається громадянином Союзу. Окрім прав та обов'язків, визначених в Угоді про створення Європейського Співтовариства, громадянство Союзу включає шість спеціальних права:

- право на свободу пересування та проживання будь-де на території держав Союзу;
- право голосувати та висувати свою кандидатуру на виборах до місцевих органів управління та до Європейського Парламенту в країні проживання;
- право на дипломатичний і консульський захист з боку органів будь-якої держави ЄС в третій країні, де немає представництва рідної країни громадянина;
- право письмово звертатись до будь-якої інституції Євросоюзу однією з офіційних мов і отримати відповідь тією ж мовою;
- право на подання скарги європейському омбудсменові відповідно до ст.195 Договору про ЄСпв;
- Європейський Союз гарантує основні права людини які передбачені Європейською конвенцією прав і свобод та Європейською хартією.

Поняття “громадянин ЄС”, не означає скасування національного громадянства. Воно доповнює його і дозволяє людині краще усвідомити свою приналежність до Європейського Союзу.

3.Об'єднання людей. Об'єднання людей – організація людей у політичні партії чи громадські організації, територіальні громади та ін.

В листопаді 2003 року вперше з'явилась постановова, яка дала визначення поняттю «європейська партія» (political party at European level) і сформулювала умови фінансування таких партій з бюджету ЄС. Європейська партія має бути представлена у парламентських асамблеях щонайменше чверті держав-членів, отримати в цих країнах щонайменше 3% голосів на останніх парламентських виборах і дотримуватись у своїх програмах базових принципів Європейського Союзу, а саме: свобода, демократія,

повага до прав людини і основних свобод, верховенство права. Наразі є п'ять європейських партій: Європейська Народна Партія, Партія європейських соціалістів, Європейські ліберали, Європейська партія зелених та Європейський вільний альянс (націоналістичних і регіоналістських партій). [6]

4. Народний суверенітет. Народний суверенітет – реальна участь народу у здійсненні влади. А саме, через активне виборче право (голосувати на виборах, референдумах, плебісцитах) і через пасивне право (бути обраним до інституцій Європейського Союзу).

5. Державна влада та державний суверенітет.

Державна влада – це різновид соціальної влади, що втілюється в державно-правових інститутах і має призначення здійснювати політичну владу і регулювати суспільні відносини. Керівними органами Європейського Союзу є «інституції» на які покладено втілення основних задач цього утворення. Інституції Євросоюзу одночасно виступають в якості інституцій кожного з Європейських Співтовариств. Основним джерелом, в якому закріплене правове положення інституцій Європейського Союзу є Договір про заснування Європейського Співтовариства 1957р. Кожна інституція Євросоюзу має власні правила і процедури які закріплені у внутрішньому регламенті [7, С.325]. Відповідно до ст. 7 Договору про заснування Європейського Співтовариства зазначено, що:

«Завдання, доручені Співтовариству, виконують такі інституції:

- Європейський Парламент;
- Рада;
- Комісія;
- Суд;
- Рахункова палата.»

Лісабонська угода від 01.12.2009, запроваджує нову посаду – президента ЄС строком на 2,5 роки. Першим президентом Європейської Ради став бельгійський прем'єр Жерман ван Ромпей.

Державний суверенітет – це верховенство державної влади в середині країни та її самостійність і рівноправність у міжнародних відносинах. Державна влада Європейського союзу представлена Інституціями, а на міжнародній арені – дипломатичним відомством.

6. Наявність загальнообов'язкових правил поведінки (правова система). Право ЄС заведено розділяти на три групи, перша з яких дістала назву «первинне право», друга – «вторинне право», третя – «третинне право». Такий поділ не за простою їх класифікацією, а характеристикою ієрархії їх відносин. Первинне право має пріоритет, вищу юридичну силу порівняно з актами вторинного права, яке створюється і діє на основі первинного і не може йому суперечити. Третинне право створене і діє з метою реалізації розпоряджень, які містяться у первинному та вторинному праві.

Поняття «первинного права» охоплює пере-

дусім три установчі договори, на основі яких були створені співтовариства: Паризький договір про європейське об'єднання вугілля та сталі (ЄОВС) 1951 р. і два Римські договори 1957 р. — про Європейське Співтовариство і Євроатом разом з усіма протоколами, деклараціями та іншими документами, які є додатками до них; документи, якими до них вносились зміни та доповнення, зокрема Договір про злиття 1965 р., Акт Ради про проведення прямих виборів у Європейський парламент 1976 р., Єдиний європейський акт 1986 р., Маастрихтський договір 1992 р., Амстердамський договір 1997 р., договори про приєднання до ЄС нових членів. Поняття «первинне право» охоплює також міжнародні договори співтовариств і джерела, які належать до так званого неписаного права. Останніми є загальноновизнані принципи і норми, що належать до звичаєвого міжнародного права, а також загальні принципи права, закріплені в конституціях держав-членів.

Під «вторинним правом» ЄС розуміються сукупність правових актів, які приймаються правовими інститутами й іншими органами співтовариств. Відповідно до ст. 89 Договору про ЄС загалом таких актів існує п'ять: регламент, директива, рішення, рекомендації та думки.

«Третинне право» - це нормативно-правові акти які видаються інституціями Європейського Союзу, а саме угоди і конвенції, з метою реалізації розпоряджень, які містяться у первинному та вторинному праві.

7. Податкова система. Податкова система – важлива складова системи державних фінансів, хоча і не виділяється в їх окрему ланку. Вона відіграє провідну роль у формуванні державних доходів, відчутно впливаючи на доходи юридичних і фізичних осіб.

У кожній державі-члені податкова система своя. Тим не менш, на загальному рівні у Євросоюзі кожен громадянин сплачує податок з доходів фізичних осіб який встановлюється кожною державою-членом у розмірі від 5% до 15%. Також, бюджет Європейського Союзу утворюється на основі спеціально виділених коштів кожною державою-членом ЄС. Особливістю регулювання оподаткування в ЄС є відсутність загального документа (аналогічного Податковому кодексу), що систематизує всі основні норми податкового законодавства ЄС. В даний час положення, що визначають податкову політику в ЄС, є сукупністю окремих рішень інститутів ЄС (Рада ЄС, Європарламент і ін.), які оформляються у вигляді директив, регламентів, рішень, рекомендацій і висновків.

8. Це публічна (офіційна) організація, що представляє суспільство, виступає від його імені, і як така, що визнана іншими державами. Цією організацією у Європейському Союзі є дипломатичне відомство. Відповідно до Лісабонської угоди від 01 грудня 2009 року, запроваджено нову посаду – голови європейського зовнішньополітичного відомства, керівником дипломатичного відомства

якого стала британка Кетрін Ештон.

9. Всеохоплююча організація – об'єднує в єдине ціле всіх членів суспільства (держав-членів), забезпечує загальносуспільні інтереси і потреби, що прямо передбачені нормами права Євросоюзу.

Розглянувши, кожну з вище наведених ознак держави, можна твердити, що Європейський Союз є набагато більше ніж міжнародна організація, що розвивається і функціонує у напрямку «держави». І ще одним підтвердженням цього є Лісабонська угода, від 01.12.2009. Це велике досягнення об'єднаної Європи: запроваджено нову посаду Президент Комісії (фактично Президента Євросоюзу), також посаду Голови європейського зовнішньополітичного відомства; спрощення процедури ухвалення рішення в рамках Євросоюзу(скасувано право вето держав-членів одразу в декількох сферах, у тому числі в боротьбі із змінами клімату, в питаннях енергобезпеки та екстреної допомоги)

Тож, оскільки в основі європейського проекту – формування єдиної транснаціональної державності, ЄС в майбутньому – це велика потужна держава, можливо, з нестандартною моделлю організації і, не виключено, зі збереженням різношвидкісних процесів економічного та політичного зближення.

Отже, Європейський Союз – це якісно нове утворення, яке за своєю суттю є близьким до держави але ні в якому разі – не простою міжнародною організацією. Він характеризується: територією, що окреслюється територією держав-членів Євросоюзу; населення розселене по всій його території; об'єднанням у політичні партії, громадські організації та ін.; народний суверенітет – реальна участь народу у здійсненні влади; державною владою, що здійснюється інституціями ЄС; наявністю загальнообов'язкових правил поведінки; податкової системи; публічна (офіційна) організація; всеохоплююча організація.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Як працює Європейський Союз [Текст]: довідник інституції ЄС. - К.: ТОВ "Мекс", 2008. - 48 с.
2. Свобода Павел. Вступ до європейського права / Пер. з чеської. - К.: „КІС”, 2006. - 280 с.
3. Європа у 12 уроках [Текст] / П. Фонтейн. - К. : Компанія ЛІК, 2005. - 56 с.
4. Європейський щоденник [Текст]. – К.: ТОВ "FGL Energy", 2009. - 99с.
5. Грицяк Ігор А. Право та інституції Європейського Союзу: Навч. посібник / Нац. академія держ. управління при Президенті України. Центр правових та підприємницьких досліджень. - 2. вид., доп. - К. : К.І.С., 2006. – 300с..
6. http://uk.wikipedia.org/wiki/Європейські_партії
7. Глобалистика : енциклопедія / гл. ред. И. И. Мазур, А. Н. Чумаков. – М. : Радуга, 2003. – 1328 с. Глобалистика: Энциклопедия. – М. 2003. С. 325–326.